

Een andere inventarisatie-methode

Gladdeslangengroep

RAVON Noord-Brabant

Jeroen van Delft

Slangen zijn in Noord-Brabant zeldzaamheden met een beperkte verspreiding. Om de kennis omtrent het voorkomen van met name de gladdeslang (*Coronella austriaca*) te vergroten is in 1997 de Gladdeslangengroep opgericht. Er zijn oproepen geplaatst in verschillende streekbladen om waarnemingen van slangen te melden. Van de resultaten wordt hier verslag gedaan.

Doel

In 1997 is de Brabantse Gladdeslangengroep opgericht. Aanleiding hiertoe was een aantal slangenwaarnemingen op plaatsen waarvan geen of slechts een enkele gedocumenteerde waarneming bekend waren. Deze werkgroep is de derde soortgerichte werkgroep binnen RAVON Noord-Brabant. De andere werkgroepen zijn de Boomkikker- en de Knoflookpaddenwerkgroep. De Gladdeslangengroep heeft zich ten doel gesteld de verspreiding van de gladdeslang in Noord-Brabant nauwkeurig in kaart te brengen. Eerder onderzoek naar de gladdeslang is met name verricht op de Carterheide (Van Erve en Marijnissen 1994).

Op termijn zal een rapport vervaardigd worden waarmee terreinbeheerders geïnformeerd worden over de gladdeslang, zijn biotoop en het beheer daarvan. Hoewel er van de ringslang en van de adder geen populaties meer in Noord-Brabant bekend zijn, zal ook aan meldingen van deze slangen aandacht besteed worden. Ook de Hazelworm zal de nodige aandacht krijgen.

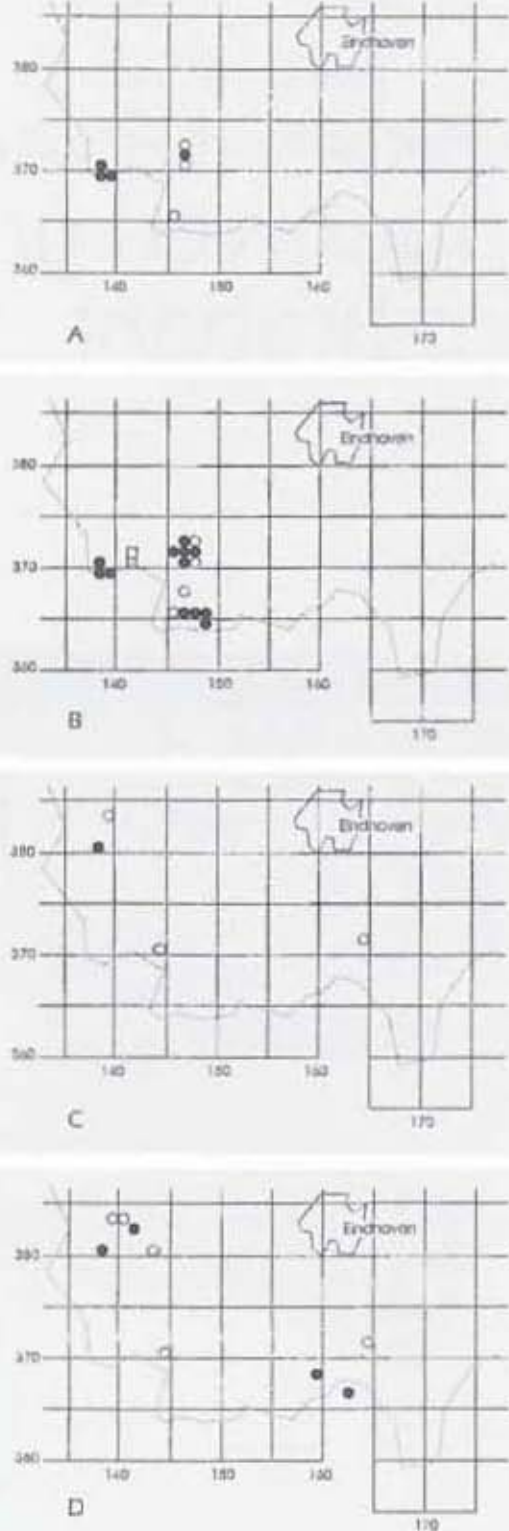
Werkwijze

Van allerlei mensen werden waarnemingen van 'slangen' vernomen. Daar veel waarnemers leken op het gebied van reptielen zijn was, alleen bekend dat er een 'slang' was gezien. Om waarnemers en waarnemingen te achterhalen is gebruik gemaakt van een minder gebruikelijke methode, namelijk het plaatsen van oproepen in kranten e.d. en het doen van navraag. In verschillende streekbladen zijn oproepen geplaatst om slangenwaarnemingen te melden. Ook in de tijdschriften van een Vlaamse en een Brabantse Vogelwerkgroep werden oproepen geplaatst. De oproepen leidden tot een interview en een artikel in die streekbladen.

Op deze wijze werd in korte tijd een grote bekendheid aan de speurtocht naar slangen gegeven in een groot deel van zuid-oost Brabant. Resultaat bleef dan ook niet uit. Binnen korte tijd werd een groot aantal meldingen van slangen en hazelwormen, maar ook van amfibieën en de levendbarende hagedis ontvangen. Behalve belangrijke actuele informatie hebben de oproepen ook enkele oude waarnemingen opgeleverd. Ook zijn er enkele betrouwbare waarnemingen uit oude excursieboekjes en verslagen opgediept.

Een greep uit de oproepen, artikelen en meldingen

Figuur 1 Verspreiding van gladde slang en hazelworm in de Kempen.
 Open vierkant: waarneming voor 1980
 Open cirkel: waarneming 1980 - 1990
 Dichte cirkel: waarneming na 1990
 Verder verklaring in de tekst.

Natrekken van de meldingen

De meldingen worden zo goed mogelijk op betrouwbaarheid gecontroleerd, waarbij in veel gevallen van een standaard vragenlijst gebruik is gemaakt. Het bleek belangrijk te zijn mensen hun eigen verhaal te laten doen, door middel van het stellen van 'open vragen'. Anders kan er al snel sprake van enige sturing zijn en denkt de waarnemer inderdaad 'een dier met een zigzagstreep' gezien te hebben.

Dat mensen meestal zeggen een adder gezien te hebben zal wel komen doordat de adder onze enige gifslang is en bij iedereen bekend is en daardoor veel mensen aanspreekt. Als naar de dikte en de tekening van het dier

wordt gevraagd, blijkt het bijna altijd om een gladde slang te gaan.

Opvallend is dat mensen de lengte van de waargenomen dieren vaak overschatten. Zo schatte iemand de lengte van een door hem waargenomen gladde slang op 2,5 tot 3 meter! Bij het bekijken van de foto's, die hij van de slang had genomen, bleek dat de lengte hooguit 70 cm bedroeg.

Veldwerk

Wanneer de melding voldoende betrouwbaar lijkt wordt de locatie op de kaart bekeken. Eventuele (potentieel) geschikte gebieden in de directe omgeving van de vindplaats kunnen dan tijdens het veldbezoek ook onderzocht worden op de aanwezigheid van slangen.

Als voorbereiding op het veldwerk vond een gezamenlijk bezoek aan de Cartierheide plaats. Dit is gedaan om het biotoop van de gladde slang te bekijken, om afstemming te verkrijgen over de wijze van inventariseren en om ervaringen met betrekking tot het inventariseren van gladde slangen uit te wisselen.

Na bestudering van historisch en recent kaartmateriaal en verspreidingsgegevens zijn oude en potentieel nieuwe vindplaatsen onderzocht. Dit is een arbeidsintensieve en soms een enigszins ontmoedigende bezigheid. Vaak is de aanleiding om te gaan onderzoeken zeer summier en bovendien zijn gladde slangen moeilijk te inventariseren (o.a. Groenveld 1997). Daarom wordt een gebied alleen tijdens optimale omstandigheden bezocht.

De waarnemers houden bij welke gebieden zij onderzocht hebben en wat de resultaten zijn. Ook maken zij een korte karakteristiek van het gebied.

Resultaten

De gladde slang heeft in Noord-Brabant twee belangrijke verspreidingskernen, namelijk het Peelgebied en een gebied in de Kempen. De meeste waarnemingen in de Kempen zijn afkomstig van de Cartierheide, maar ook van de Reuselse Moeren zijn een aantal waarnemingen in het RAVON-archief aanwezig (figuur 1 a). Ook uit de omgeving van deze gebieden zijn enkele meldingen van gladde slangen bekend.

De oproepen in de diverse bladen leverden een 25-tal reacties op die niet altijd even betrouwbaar bleken. Door onderzoek naar aanleiding van deze meldingen is het aantal betrouwbare waarnemingen van gladde slangen toegenomen en is nu ook de verspreiding van de soort beter bekend (figuur 1 b). Met name ten zuiden van de Cartierheide, de Stevensbergen en omgeving, blijkt de soort in meerdere kilometerhokken voor te komen.

Door ons onderzoek zijn vindplaatsen in 11 nieuwe kilometerhokken bekend geworden!. In één geval betrof het zelfs een nieuw uurhok!

De Kempische verspreidingskern lijkt wat betreft het aantal bezette Km-hokken overeen te komen met het Brabantse Peelgebied en de Meinweg. Het Brabantse Peelgebied sluit goed aan bij het Limburgse deel waar zich ook nog de nodige bezette Km-hokken bevinden (Lenders 1992). Evenzo sluit de Kempische verspreidingskern aan bij het Belgische deel waar de gladde slang kan worden aangetroffen (Bauwens en Claus 1996).

Na bestudering van historische en recente topografische kaarten ben ik ervan overtuigd dat de gladde slang in de Kempen een nog ruimere verspreiding heeft.

Hazelworm

Van de Hazelworm zijn in het RAVON-archief slechts enkele meldingen uit de Kempen aanwezig (figuur 1 c). Naar aanleiding van de slangenoproep zijn ook waarnemingen van hazelwormen gemeld.

De gladde slang
(*Coronella austriaca*)

Foto: René Kieckens

Het 'gladde slangenonderzoek' heeft vindplaatsen in vier nieuwe kilometerhokken opgeleverd, gelegen in twee nieuwe uurhokken (figuur 1 d). Ook werd een waarneming net over de grens in België bekend. Een aantal oude en wat minder betrouwbare meldingen zijn niet in de figuur opgenomen.

Discussie

De methode van het plaatsen van oproepen is zeer geschikt om in korte tijd aanwijzingen te krijgen over oude, nieuwe en potentiële vindplaatsen. Ook na langere tijd druppelen er nog steeds waarnemingen binnen.

Met name voor onderzoek naar zeldzame, goed herkenbare soorten is dit een zeer goede methode. Ook voor gebieden die weinig door herpetologen worden bezocht is dit een goede methode. Zo bleek menig wandelaar al jaren op de hoogte te zijn van de aanwezigheid van gladde slangen in en nabij de Stevensbergen in Luiksgestel, terwijl er in het RAVON-archief slechts één waarneming uit 1986 bekend was.

Voor onderzoek naar algemeen voorkomende soorten is de methode minder geschikt, omdat er dan teveel meldingen binnen kunnen komen. Zo leverde een oproep naar de aanwezigheid van amfibieën in tuinvijvers in Eindhoven 130 telefonische reacties op (Poelenwerkgroep Eindhoven, 1995). Het aantrekken van een dergelijk aantal meldingen zal in veel gevallen ondoenlijk zijn.

Ik wil F. van Erve, C. Jonker, K. Marijnissen, A. van Rijsewijk, E. Sieben en F. Willems, allen medewerkers van de Gladde slangenwerkgroep, hartelijk bedanken voor hun

inzet. Daarnaast bedank ik iedereen die op wat voor manier ook, waarnemingen aan de werkgroep heeft gemeld. Theo de Jong wordt bedankt voor het kritisch doornemen van de concepttekst.

Literatuur

- Bauwens, D. en K. Claus, 1996. Verspreiding van amfibieën en reptielen in Vlaanderen. De Wielewaal, Turnhout.
- Erve, F. van en K. Marijnissen, 1994. De Gladde slang (*Coronella austriaca*) op de Cartierheide. Stand van zaken 1993. Herpetologische Studiegroep Noord-Brabant.
- Groenveld, A., 1997. De Gladde slang laat zich niet tellen. RAVON 1 (1):6-8.
- Kruyntjes, B., 1992. Muurhagedis. In: J.E.M. van de Coelen (red). Verspreiding en Ecologie van amfibieën en reptielen in Limburg : 233-243. Natuurhistorisch Genootschap in Limburg, Stichting RAVON, Maastricht, Nijmegen.
- Lenders, A.J.W., 1992. Gladde slang. In: J.E.M. van de Coelen (red). Verspreiding en Ecologie van amfibieën en reptielen in Limburg : 233-243. Natuurhistorisch Genootschap in Limburg, Stichting RAVON, Maastricht, Nijmegen.
- Poelenwerkgroep Eindhoven, 1995. Poelenplan Eindhoven. Interne uitgave, Eindhoven.

Jeroen van Delft
Coördinator Gladde slangenwerkgroep Noord-Brabant
Gladioluslaan 22
5582 CD Waalre
040 - 2214732